

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 364-322:343.53]«364» **DOI:** <https://doi.org/10.32631/v.2025.1.19>

Сергій Миколайович Кавун,

кандидат юридичних наук,

Донецький національний університет імені Василя Стуса,

кафедра конституційного, міжнародного

і кримінального права (старший викладач);

<https://orcid.org/0009-0000-3954-584X>,

e-mail: s.kavun@donnu.edu.ua;

Юліана Олегівна Басиста,

Донецький національний університет імені Василя Стуса (студентка);

<https://orcid.org/0009-0009-9485-2813>,

e-mail: ulianabasista@gmail.com

**ПСЕВДОВОЛОНТЕРСТВО У ВОЄННИЙ ЧАС:
АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ**

Наукову роботу присвячено дослідженню актуальної та суспільно значущої проблеми сьогодення – волонтерської діяльності, а також її вкрай шкідливого та негативного прояву, що визначається поняттям «псевдоволонтерство». У роботі уточнено поняття «волонтерство» в літературному та законодавчому контекстах. З позиції історичної хронології проаналізовано появу волонтерської діяльності і термінології, що її характеризує та узагальнює. Представлено деталізоване пояснення та порівняння етапів становлення волонтерства – від благодійності в Україні до відповідних практик у США. Окрему увагу приділено дослідженню офіційного визнання волонтерства в Україні та його нормативно-правовому закріпленню.

Ключові слова: волонтер, волонтерство, волонтерська діяльність, псевдоволонтер, Реєстр волонтерів України.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Із початком збройної агресії проти України активізувалася діяльність волонтерів і волонтерських організацій, які гучно заявили про себе. Метою їхньої діяльності стало забезпечення, залежно від можливостей, та задоволення потреб насамперед підрозділів Збройних Сил України (далі – ЗСУ), що протидіють ворогу, а також громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії. Волонтери, керуючись

виключно патріотизмом і доброю волею, почали вирішувати доволі складні логістичні завдання навіть у найгарячіші періоди, демонструючи неабияку гнучкість і оперативність. Позитивні результати їхньої діяльності стали неоціненним внеском у спільну справу – протидію агресору та захист демократичних цінностей. Водночас логічно й до певної міри прогнозовано з'явилася серйозна проблема – псевдоволонтерство та псевдоволонтерська діяльність. Окремі особи, прикриваючись благодійною метою, заснованою на чесності та відкритості, використовують волонтерство для власного збагачення шляхом протиправних і навіть злочинних дій. Зокрема, привласнення добровільних внесків громадян через відкриття фіктивних зборів нібито на потреби ЗСУ, незаконне використання транспортних засобів і гуманітарної допомоги, які надходять з-за кордону та мали б передаватися військовим.

Саме тому проблема поширення діяльності псевдоволонтерів по всій країні та пошук реальних шляхів протидії цьому ганебному явищу набуває особливої актуальності в умовах сьогодення. Повномасштабне вторгнення в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 р., а також анексія українських територій, що триває з 2014 р., створили сприятливе підґрунтя для виникнення і стрімкого поширення негативних процесів, пов'язаних із псевдоволонтерством як формою злочинного збагачення на тлі боротьби за незалежність держави. Цинічні й аморальні дії псевдоволонтерів і фіктивних волонтерських організацій не лише підривають довіру громадян і країн-партнерів, а й завдають реальної шкоди загальній справі протидії агресору. Нині справи щодо псевдоволонтерів набувають резонансного та публічного характеру, а також активізуються в напрямках запобігання, документування, розслідування й притягнення винних до відповідальності. Однією з основних передумов, що створює сприятливе підґрунтя для подібної протиправної діяльності, є відсутність у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) окремої статті або норми, яка б прямо передбачала відповідальність за дії псевдоволонтерів. На сьогодні найбільш наближене за змістом законодавче регулювання міститься у ст. 190 «Шахрайство» та ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» КК України. Однак з огляду на рівень суспільної безпеки та резонансність подібних правопорушень цього недостатньо.

Стан дослідження проблеми

Початок волонтерства у світі та в Україні, його роль і місце в суспільстві, пов'язані з ним проблеми, а також уточнення самого поняття стали предметом численних наукових досліджень. Серед науковців, які зробили значний внесок у вивчення цієї теми, варто

згадати Ю. Килимник, К. Філюшину, О. Демчиншину, С. Тимченка, А. Шмаріну та ін. Завдяки їхнім працям сформовано потужний науковий фундамент для глибшого розуміння волонтерської діяльності, основою якої є вільне волевиявлення, патріотизм і громадянська свідомість. Їхні дослідження стали відправною точкою для подальшого вивчення поняття «волонтерство», окресливши ключові напрями наукового аналізу. Справедливо зауважити, що поняття «псевдоволонтерство», яке через свою суспільну шкідливість викликає зростаюче занепокоєння, також стало об'єктом наукової уваги, хоча кількість робіт, присвячених цій темі, суттєво менша. Одними з перших, хто зосередився на вивченні цього явища, були Б. Мацієвський та Я. Лук'янчук, які проаналізували сутність поняття «псевдоволонтерство», його форми, моделі, а також типові ознаки, що дають змогу відрізнити справжню волонтерську діяльність від фіктивної [1]. Для наочності викладених положень дослідники широко застосовували таблиці та графічні ілюстрації.

Проблематика псевдоволонтерства є відносно новою в науковому дискурсі. Про це свідчить як обмежене коло науковців, що її досліджують, так і значна прогалина у вітчизняному законодавстві, зокрема в частині ефективної протидії цьому явищу. Нині поштовхом до більш глибокого осмислення та аналізу псевдоволонтерства з боку наукової спільноти стають численні приклади з практики: інформація, поширена у медіа, досудові та журналістські розслідування, а також матеріали судової практики щодо справ відповідної категорії. Варто визнати, що сьогодні протидія псевдоволонтерству містить більше запитань і викликів, ніж чітких правових відповідей.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є спроба законодавчого таумачення термінів «псевдоволонтерство» та «псевдоволонтер». *Завдання* дослідження полягають у: проведенні детального аналізу чинного законодавства України у сфері волонтерської діяльності; порівнянні волонтерства та волонтерської діяльності в Україні та США; розмежуванні дій волонтерів і псевдоволонтерів на основі конкретних прикладів; конкретизації алгоритму дій псевдоволонтерів; формулюванні пропозиції щодо вдосконалення законодавства та запровадження відповідальності за дії псевдоволонтерів із метою мінімізації їхнього шкідливого впливу.

Наукова новизна дослідження

На основі загальновідомої інформації про виникнення волонтерства та розвиток волонтерського руху у світі та в Україні, а також з урахуванням наукових підходів до цього явища визначено основні причини появи волонтерської діяльності. У результаті аналізу виявлених факторів конкретизовано поняття «псевдоволонтерство» та «псевдоволонтер». Зокрема, досліджено алгоритм дій псевдоволонтерів,

розглянуто їхню правову оцінку й законодавче тлумачення, а також запропоновано шляхи запровадження відповідальності за злочини, пов'язані з псевдоволонтерською діяльністю.

Виклад основного матеріалу

Російсько-українська війна висвітлила низку серйозних викликів, що вимагають стійкості, згуртованості та концентрації зусиль усього Українського народу. Одним із найскладніших таких викликів стало забезпечення гуманітарною допомогою вимушених переселенців, постраждалого цивільного населення та військовослужбовців. Попри всі труднощі, у яких опинилася держава, українці всіма можливими способами підтримують одне одного в боротьбі за демократичні цінності та незалежність. Хтось передає особисті речі, хтось закуповує продукти для нужденних, надає житло переселенцям або ж долучається до волонтерського руху. У цей непростий час багато благодійників не лише жертвують власні кошти на потреби армії, а й організовують збори на актуальні цілі, мобілізуючи ресурси для допомоги. Водночас існує і темний бік цього процесу – поява осіб, які, не маючи моральних засад, діють під прикриттям волонтерської діяльності. Так звані псевдоволонтери використовують механізм благодійних зборів для власного збагачення: привласнюють кошти, товарно-матеріальні цінності та іншу допомогу. Це явище становить серйозну загрозу для довіри суспільства й ефективності підтримки під час війни.

Волонтерство, у сьогоdnішньому розумінні цього явища, зародилося у 1859 р. завдяки швейцарському громадському діячу Жану Анрі Дюнану. Після побаченої кривавої битви під Сольферіно, внаслідок якої було вбито десятки тисяч солдатів, а інші зазнали поранень і травм, стікали кров'ю, залишалися на полі бою та потребували допомоги, він ініціював організацію порятунку поранених. Спочатку були створені імпровізовані шпиталі, де вперше в історії всі люди незалежно від сторони, до якої вони належали у збройному конфлікті, отримали першу допомогу, завдяки чому було врятовано тисячі життів. Згодом завдяки Ж. А. Дюнану була створена нейтральна організація, яка надавала поміч усім – Міжнародний комітет Червоного Хреста. Генеральна Асамблея ООН у 1985 р. запропонувала урядам відзначати 5 грудня як Міжнародний день волонтера з метою залучення якомога більшої кількості людей до цієї доброї справи. Крім цього, в 1990 р. у Парижі на XI Конгресі Міжнародної асоціації волонтерів була прийнята Загальна декларація волонтерів, у якій зазначалось, що волонтерство – це добровільний вибір та активна участь громадянина в житті людських спільнот¹.

¹ Загальна декларація волонтерів : прийнята на XI Конгресі Міжнародної асоціації волонтерів, Париж, 1990 рік. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/>

Слід додати, що цей документ визнає право на об'єднання незалежно від статі, расової належності, віросповідання, фізичних особливостей, соціального та матеріального становища.

Поряд із цим протягом декількох років після створення об'єднань волонтерської спрямованості та ухвалення Загальної декларації волонтерів науковці приступили до вивчення, вдосконалення та уточнення термінів «волонтер», «волонтерство» та «волонтерська діяльність». На думку Ю. Килимник, волонтерство – це добровільна, неоплачувана діяльність на благо нужденних [2, с. 42]. К. Філюшина вважає, що волонтер (від лат. *«voluntarius»* – воля, бажання, від англ. *«voluntary»* – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим [3, с. 25]. Погляди цих учених на тлумачення термінів «волонтер» і «волонтерство» є доволі точними та влучними, з ними варто погодитись, адже вони коротко і зрозуміло наголошують на тому, що волонтерство – це добровільна неоплачувана діяльність, завдяки якій багато людей отримують різну допомогу, зокрема гуманітарну, матеріальну, медичну. Хоча волонтерство у світі зародилось в 1859 р., однак у кожній країні волонтерський рух розпочався як раніше, так і пізніше цієї дати.

Розглянемо перші кроки волонтерства та волонтерського руху в Україні та США. В Україні першими волонтерами у 1992 р. були представники Корпусу миру – незалежної агенції та програми уряду Сполучених Штатів. Після підписання двосторонньої угоди про початок діяльності Корпусу миру між президентом нашої країни Леонідом Кравчуком та президентом США Джорджем Бушем він був започаткований на теренах нашої країни. Корпус миру сприяв поширенню знань та обізнаності щодо лікування ВІЛ/СНІД та протидії цим захворюванням, допомагав розширювати навички комунікації англійською мовою, а також сприяв формуванню свідомої демократичної молоді [4, с. 20–24]. Згодом в Україні був зареєстрований перший Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» (1997), найактивнішими учасниками якого стали студенти і старшокласники, а 10 грудня 2003 р. постановою Кабінету Міністрів України було офіційно визнано волонтерську діяльність. Правовим закріпленням цього визнання став Закон України «Про волонтерську діяльність», у ст. 7 якого термін «волонтер» визначається як фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги¹.

pluginfile.php/635968/mod_resource/content/1/Загальна%20декларація%20волонтерів.pdf (дата звернення: 27.01.2025).

¹ Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-17 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 27.01.2025).

Волонтерський рух в Україні набув популярності у 2014 р. у зв'язку з початком воєнних дій на Донбасі. Через стрімкий розвиток волонтерського руху та збільшення кількості волонтерів цього ж року згідно з наказом Міністерства фінансів України був створений Реєстр волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації¹. Метою його створення є забезпечення можливості для кожного громадянина та суспільства в цілому розуміти і за необхідності перевіряти, чи справді особа або волонтерська організація є тими, за кого себе видають. Слід наголосити, що Реєстр волонтерів є доволі дієвим інструментом та джерелом інформації, він ведеться, наповнюється та контролюється Державною податковою службою України.

Для порівняння витоків волонтерського руху, волонтерства та волонтерської діяльності розглянемо їхній розвиток у США. Однією з відправних точок, а фактично поштовхом до становлення волонтерського руху стала поява першої добровольчої пожежної частини, створеної у 1736 р. Ця подія об'єднала людей навколо спільної мети та яскраво продемонструвала їхню здатність розв'язувати гострі суспільні проблеми. Варто зазначити, що і сьогодні близько 70 % усіх пожежників у США – добровольці. Через 125 років, 12 травня 1865 р., країну спіткало жорстоке випробування – Громадянська війна, яка почалася після вступу Авраама Лінкольна на посаду президента. Його намір скасувати рабство на Півдні викликав спротив: 11 південних штатів не погодилися із цим і, проголосивши себе Конфедеративними Штатами Америки, створили власну армію та першими розпочали бойові дії проти північних штатів². У відповідь на ці події по всій країні почали створюватися жіночі товариства допомоги, які займалися пошиттям сорочок, рушників, постільної білизни, уніформи та наметів. Саме ці ініціативи заклали підґрунтя для розквіту волонтерської діяльності, яка особливо активно проявилася у 30-х рр. XX ст. [5, с. 151–154]. У XIX ст., під час так званого Великого пробудження, почали з'являтися перші офіційні благодійні організації, такі як Асоціація

¹ Про затвердження порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації : наказ М-ва фінансів України від 30.10.2014 № 1089 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1471-14> (дата звернення: 27.01.2025).

² Дулерайн Ю. США: 150 років від початку Громадянської війни // Радіо Свобода : сайт. 12.04.2011. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/3554446.html> (дата звернення: 27.01.2025).

молодих християн (YMCA), Американський Червоний Хрест (ARC), Єдиний шлях (United Way). Попри активний розвиток волонтерського руху, у США немає офіційно встановленої дати визнання волонтерської діяльності. Водночас, як і в більшості країн світу, щороку 5 грудня тут відзначають Міжнародний день волонтера. Окрім того, з огляду на значущість волонтерського внеску 20 квітня 1985 р. у США було вперше відзначено традиційний День подяки волонтерам як символ визнання їхніх заслуг і невтомної праці.

Аналізуючи першопричини і тенденції розвитку волонтерського руху й волонтерства в Україні та США, доречним і обґрунтованим є виокремлення головної причини появи волонтерської діяльності. Нею, як свідчить історичний досвід, є початок серйозних суспільних викликів, що потребують консолідації та єднання, таких як війна, воєнні дії, стихійні лиха та інші надзвичайні ситуації. Саме вони спонукають людей до активної добровільної праці та взаємодопомоги, що, своєю чергою, спричиняє спалах волонтерської активності. Однак на тлі загального піднесення рівня суспільної свідомості, яке яскраво демонструється волонтерами та волонтерськими організаціями, існує і певна категорія осіб, які зловживають довірою та популярністю волонтерського руху. Йдеться про так званих псевдоволонтерів. Для чіткого й коректного тлумачення поняття «псевдоволонтер» насамперед необхідно з'ясувати зміст терміна «псевдоволонтерство». На думку Ю. Мацієвського та Я. Лук'янчук, псевдоволонтерство означає дії, спрямовані на отримання незаконної матеріальної чи іншої особистої користі [1]. Отже, можна дійти висновку, що псевдоволонтерство – це дія, яка здійснюється свідомо та з прямим умислом, коли особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його наслідки і бажає їх настання. Відповідно, псевдоволонтер – це особа, яка свідомо здійснює вольову дію з метою привласнити чи звернути на власну користь чуже, при цьому видаючи себе за іншу людину.

Варто розглянути кілька прикладів, які ілюструють своєрідний алгоритм дій, за яким мала б здійснюватися волонтерська діяльність справжніх волонтерів. З метою допомоги бійцям 59-ї окремої мотопіхотної бригади імені Якова Гандзюка Вінницька міська рада разом із громадою на запит військових передали на фронт 10 дронів Mavic 3T, 16 FPV-дронів, буржуйки та окопні свічки¹. Важливим моментом

¹ Чергова допомога для бійців 59-ї ОМПБр ім. Я. Гандзюка: Вінницька міська рада спільно з громадою та Міжрегіональним координаційним гуманітарним штабом передала на фронт «мавіки», дрони та інше необхідне обладнання // Вінницька міська рада : сайт. 02.01.2025. URL: <https://www.vmr.gov.ua/cherhova-dopomoha-dlia-biitsiv-59-ompbr-im-ia-handziuka->

є те, що відбулась персональна зустріч між захисниками та представниками Вінницької міської ради для передачі необхідної техніки й обладнання для виконання бойових завдань. Цей приклад доволі яскраво демонструє, як орган місцевого самоврядування та громада об'єднали свої сили на шляху до реалізації спільної мети – надання посильної допомоги підрозділу ЗСУ. Наведені дії узагальнюються простим і дієвим алгоритмом: спочатку були з'ясовані потреби військовослужбовців, потім визначили можливість щодо задоволення цих потреб (пошук необхідного, місце придбання, організація доставки), визначили джерело фінансування – кошти з бюджету громади, добровільні пожертви, безпосередньо придбали необхідне, влаштували зустріч із військовими задля передачі техніки й обладнання, під час якої отримали зворотній зв'язок та оприлюднили в медіа інформацію про це. Ця послідовність дій може слугувати прикладом поетапного здійснення волонтерської діяльності – від її початку до завершення. Саме такого або подібного алгоритму мають дотримуватись усі волонтери та волонтерські організації. У разі, якщо якийсь із етапів цього алгоритму не виконується, це може свідчити про ймовірну участь у процесі псевдоволонтерів. Для повного розуміння та конкретизації викладених думок звернімося до ситуації, оприлюдненої в медіа, коли псевдоволонтери організували збір коштів на допомогу постраждалим з Херсону, однак їхні подальші дії не були оприлюднені. Подібний випадок мав місце у перший рік повномасштабного вторгнення у столиці нашої держави, Києві. Так звані військові псевдоволонтери представлялися волонтерами благодійного фонду та стверджували, що збирають кошти на порятунок людей у Херсоні. Вони організували збір добровільних пожертв і внесків. Однак збір офіційно не було завершено, сайт благодійного фонду та його сторінки в соціальних мережах – відсутні, звітність не оприлюднювалася, а документи, що підтверджують зв'язок цих осіб із фондом, так і не були надані¹. Тобто алгоритм почався та закінчився на єдиному пункті – збір коштів, що може свідчити про діяльність псевдоволонтерів. Ще однією доволі поширеною схемою зловживань є продаж гуманітарної допомоги. Псевдоволонтери, прикриваючись назвою благодійної громадської

vinnytska-miska-rada-spilno-z-hromadoiu-ta-mizhrehionalnym-koordinatsiynym-humanitarnym-shtabom-peredala-na-front-maviky-drony-ta-inshe-neobkhidne-obladnannia (дата звернення: 27.01.2025).

¹ Шварц К. Псевдоволонтери у формі продовжують збирати гроші у центрі Києва: на місце викликали поліцію // УНІАН : сайт. 17.06.2023 URL: <https://www.unian.ua/society/psevdovolonteri-u-formi-prodovzhuyut-zbirati-groshi-u-centri-kiyeva-foto-novini-kiyeva-12296748.html> (дата звернення: 27.01.2025).

організації, спочатку надають документи від імені спільноти, а потім домовляються із благодійниками про закупівлю автомобілів за кордоном для потреб ЗСУ. Коли транспортні засоби прибувають на кордон з Україною, псевдоволонтери розмитнюють їх через інші благодійні фонди, зазначаючи, що автівки будуть передані військовим частинам ЗСУ. Насправді ж ці машини згодом виставляються на продаж. У випадках, коли військовослужбовці зверталися з наміром придбати такі автівки, в актах приймання-передачі, складених на користь військової частини, відсутні будь-які згадки про їхню вартість¹.

Окремої уваги заслуговує питання використання псевдоволонтерами можливостей та функціоналу системи «Шлях», завдяки якій чоловіки призовного віку можуть перетинати кордон лише в разі перевезення гуманітарної допомоги. Звичайно, на початку створення цієї системи були певні труднощі щодо перевірки громадян, на що також вказують безліч матеріалів у медіа, однак сьогодні зазначена система повноцінно діє та надає можливість вирішувати низку нагальних логістичних питань, насамперед пов'язаних із доставкою вантажів із за межі України.

Наведені приклади є свідченням та підтвердженням факту, що в такий важкий і нелегкий час все одно існують люди, які хочуть нажитися на благодійності, при цьому уникаючи будь-яких обов'язкових платежів, митних зборів. Про докори сумління годі й говорити. Досліджуючи та детально аналізуючи кожну ситуацію, можемо дійти таких висновків. По-перше, кожний наведений приклад містить такі ознаки, як суспільна небезпечність, протиправність, винність і караність, що дає підстави кваліфікувати їх як злочин. Злочинні дії псевдоволонтерів, пов'язані зі зборами коштів, можуть кваліфікуватися за ст. 190 КК України як шахрайство, тобто заволодіння чужим майном або набуття права на нього шляхом обману чи зловживання довірою. Крім того, такі дії можуть підпадати під ознаки правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»². По-друге, наведені та подібні випадки

¹ Продавали автомобілі, завезені в Україну як гуманітарна допомога для військових: правоохоронці викрили протиправну схему // Міністерство внутрішніх справ України : офіц. сайт. 10.09.2022. URL: <https://mvs.gov.ua/news/prodavali-avtomobili-zavezeni-v-ukrayinu-yak-gumanitarna-dopomoga-dlya-viiskovih-pravooxoronci-vikrili-protipravnu-sxemu> (дата звернення: 27.01.2025).

² Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 27.01.2025).

свідчать про наявність певних прогалин, якими користуються псевдоволонтери, не боячись бути викритими. Багато громадян не знають про існування Реєстру волонтерів України, а також про можливість перевірки інформації шляхом запиту до Державної податкової служби України. Такий запит дає змогу переконатися, чи дійсно особа є волонтером, а не псевдоволонтером. По-третє, псевдоволонтерами є повнолітні, дієздатні, свідомі особи, які діють умисно. По-четверте, чинне законодавство України, зокрема КК України, потребує вдосконалення та більш чіткого врегулювання питань, пов'язаних із відповідальністю за псевдоволонтерську діяльність.

Згідно з вищевикладеним із метою розв'язання проблеми та зменшення рівня злочинного впливу псевдоволонтерів пропонуємо розглянути такі кроки. Виходячи з того, що псевдоволонтери – це повнолітні, зрілі та свідомі особи, доцільним є посилення превентивної діяльності шляхом широкого інформування громадськості про злочинний характер таких дій і передбачену за них кримінальну відповідальність. Таке інформування має на меті не лише попередження потенційних правопорушників про протиправність їхніх дій, а й захист громадян, які можуть стати жертвами шахрайства. Особливо важливо надавати населенню чітку покрокову інструкцію, як перевірити, чи є особа або організація справжніми волонтерами, а не псевдоволонтерами. В умовах сьогодення, коли значна частина інформації поширюється через різні канали комунікації – медіа, sms-повідомлення, соціальні мережі тощо, саме ці інструменти можуть і повинні бути використані для підвищення обізнаності громадян. Це дозволить уникнути обману з боку псевдоволонтерів і не допустити, щоб щире бажання допомогти перетворилося на сприяння злочинному збагаченню.

Безперечно, одним із найдієвіших інструментів протидії псевдоволонтерству залишаються правові методи впливу та регулювання. Саме тому розроблення законодавчих ініціатив та внесення змін і доповнень до КК України може стати потужним чинником у боротьбі із цим явищем. Лише суспільство як цілісна система здатне формувати правила поведінки, визначаючи їхню доцільність, відповідність нормам моралі та рівень суспільної небезпечності на конкретному етапі свого розвитку. Відповідно, і проблема псевдоволонтерства в умовах сьогодення потребує жорсткої, послідовної позиції з боку держави та суспільства на всіх рівнях. Це, зокрема, передбачає необхідність законодавчого закріплення прямої норми, що криміналізує псевдоволонтерство як окремий різновид шахрайства.

Висновки

Проведене дослідження надає можливість дійти таких висновків. Волонтерство – це безоплатна добровільна діяльність, завдяки якій

багато людей отримують необхідну допомогу (гуманітарну, матеріальну, медичну). Псевдоволонтерство – це дія, яка здійснюється свідомо та із прямим умислом, коли особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його наслідки і бажає їх настання, тобто таке діяння є злочинним. Псевдоволонтер – це особа, яка свідомо здійснює вольову дію з метою привласнити собі чуже, при цьому видаючи себе за іншу людину (різновид шахрайських дій). Крім того, запропоновано простий, логічний і дієвий алгоритм дій, за яким мала б здійснюватися волонтерська діяльність: спочатку з'ясування потреб сторони отримання волонтерської допомоги; потім визначення можливостей щодо задоволення цих потреб (пошук необхідного, місце придбання, організація доставки); визначення джерела коштів (кошти з бюджетів різних рівнів, співфінансування, добровільні пожертви); безпосереднє придбання необхідного; влаштування зустрічі з представниками сторони отримувачів волонтерської допомоги або ж іншими категоріями контактерів задля передачі допомоги, якою би вона не була; за можливості оприлюднення в медіа інформації про зроблену волонтерську справу, що створить додаткові можливості для громадського контролю крізь призму відкритості та прозорості. Наявність підтвердженої реєстрації в Реєстрі волонтерів України, оприлюднення інформації та відкритість для контролю з боку як учасників збору коштів (донатів), так і суспільства в цілому створить неконкурентні умови для діяльності різних псевдоволонтерів. Паралельно варто розглянути можливість і готовність до внесення обґрунтованих змін до законодавства України щодо конкретизації, а можливо і криміналізації відповідальності за дії псевдоволонтерів шляхом доповнення та/або внесення змін до КК України.

Список бібліографічних посилань: 1. Мацієвський Ю., Лук'яничук Я. Волонтерство та псевдоволонтерство в Україні: новий погляд крізь призму неформальних інститутів. *Політичні дослідження*. 2024. № 1 (7). С. 19–41. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-2>. 2. Килимник Ю. А. Правова природа та зміст договору про волонтерську допомогу // Шерешевські читання. Проблеми цивілістики в умовах пандемії та ІТ : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 10 груд. 2021 р.) / за заг. Є. О. Харитонов. Одеса : Фенікс, 2021. С. 42. 3. Волонтерство як суспільний феномен: інформаційний дайджест / уклад. К. С. Філюшина. Слов'янськ : ДОПДЮТ, 2024. с. 4. 4. Демчишина О. В. Акультурація волонтерів Корпусу миру : курс. робота. Київ : Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2020. 87 с. 5. Тимченко С., Шмаріна А. Особливості становлення та розвитку волонтерського руху в Україні // Волонтерський рух: історія, сучасність, перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17–18 квіт. 2015 р.) / МОН України ; Харків. нац. автомоб.-дорож.

ун-т ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна ; Нац. тех. ун-т «Харківський політехнічний інститут». Харків : Вид-во ХНАДУ, 2015. С. 151–154.

Надійшла до редколегії 19.02.2025

Прийнята до опублікування 15.03.2025

Kavun S. M., Basysta Yu. O. Pseudo-volunteering in wartime: a topical issue of today

The present study attempts to provide a scientific interpretation of volunteering, and considers the practical significance of the database “Register of Volunteers of Ukraine” in terms of recording and accumulating information on persons who provide free assistance to people affected by the war and the Armed Forces of Ukraine. For the purpose of a complete and comprehensive study, a number of current regulatory legal acts have been studied, in particular, laws of Ukraine, certain articles of the Criminal Code of Ukraine, which directly or indirectly contain both the interpretation of the concepts under study and provide a wide range of scientific and legal tools necessary for studying the issues raised. The relevance of the topic under study is illustrated by a number of specific examples of volunteer activities carried out within the requirements and provisions of current legislation, as well as examples of actions of pseudo-volunteers which are outside the scope of legislative regulation. An attempt has been made to systematise the most significant bottlenecks and gaps in the legislative regulation of volunteer activities, which are used by pseudo-volunteers to abuse the trust of individuals and legal entities, undermining one of the most important foundations of our society – people’s trust in each other. The results of the study are formulated in the form of a substantiated conclusion and proposals are made in terms of exploring the possibilities of preparing, discussing and, if supported, amending the current legislation that directly regulates and governs volunteer activities, as well as establishing additional preventive mechanisms designed to prevent abuse in this area. The unity of efforts of state bodies and institutions, combined with the free will of citizens and public organisations in carrying out open volunteer activities, providing assistance and assistance based solely on the call of the heart, openness and trust, can withstand all the challenges facing our country today by providing comprehensive support to the affected category of citizens and strengthening Ukraine's defence capabilities.

Keywords: volunteer, volunteering, volunteer activity, pseudo-volunteer, Register of Volunteers of Ukraine.

